YOLDAKİ ADAM

Bekir Büyükarkın

ÖTÜKEN

Bekir Büyükarkın: 1921 yılında İstanbul'da Etyemez Davutpaşası'nda dünyaya gelmiştir. Babası Ahmet Bey Malatyalı, annesi Nadire Hanım'ın babası ise Kastamonuludur. 1939 yılında Vefa Lisesi'ni, 1942'de Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nu bitirmiştir. İkinci Dünya Harbi yıllarında askerlik görevini İslâhiye'de yedek subay olarak yapmıştır. Mart 1945'ten 1953 yılına kadar Anadolu Sigorta Şirketi'nde muhasebeci, daha sonra Kasım 1960'a kadar Türk Ticaret Bankası'nda Genel Muhasebe Müdürü olarak vazife gördükten sonra özel bir büro açarak "Serbest Malî Müşavirlik" yapmıştır. Eserlerinin çoğunu 1960-79 yılları arasında kaleme almıştır.

Yazı hayatına henüz lisede iken tiyatro eserleri yazmakla başlamış, çeşitli dergi ve gazetelerde şiir, hikâye ve romanları yayınlanmıştır. Vefa Lisesi'nde öğrencilik yıllarında "Efe" piyesini yazmış ve oynatmış, ilk hikâyeleri 1942 yılında "On İki Masal" adıyla *Yapı Dergisi*'nde yayınlanmıştır. 1945 yılında *Son Telgraf* ve *Akşam* gibi gazetelerde de hikâyeleri çıkmış, ilk romanı olan *Cadıların Kırbacı*, *Son Telgraf* gazetesinde tefrika edilmiştir.

İlk tiyatro eseri olan "Dökmeci" 1947 yılında C.H.P.'nin açtığı tiyatro yarışmasında Ahmet Muhip Dıranas'ın "Gölgeler" adlı oyunuyla birlikte ödül kazanmıştır. "Dökmeci", "Yarısı", "Duman", "Soytarı", "Tanyeri" gibi tiyatro eserleri İstanbul Şehir Tiyatroları'nda oynanmıştır. "Duman" Berlin'de de sahneye konmuş ve başka yerlerde de oynanmıştır. "Soytarı" adlı oyun TRT Televizyonu'nda dizi film olarak gösterilmiştir. "Yarısı" adını taşıyan oyun da yine senaryosu yapılıp filme çekilip TRT'de gösterilmiştir. Romanlarının birçoğu önce gazetelerde tefrika edilmiş, sonra kitap halinde yayınlanmış ve müteaddid baskıları yapılmıştır. *Son Akın* isimli romanı film yapılarak sinemalarda gösterilmiştir.

"Kavuk" adlı oyun Kültür Bakanlığı'nın açtığı Orta Oyunu Metin Yarışması'nda ödül kazanmış (17.12.1986), *Gece Yarısı* romanı Kültür Bakanlığı'nın "Edebiyat" ödülünü almış (28.3.1988), *Bozkırda Sabah* romanı tiyatro eserine çevrilip İnönü Vakfı Tiyatro Yarışması'nda ödül kazanmıştır (1988).

Bekir Büyükarkın, uzun yıllar tarihî araştırmalar yapmış ve romanlarından çoğunu bu araştırmalarının ışığında Türk tarihinden aldığı ilhamla yazmıştır. Romanlarında geçmişi günümüzde canlandırmıştır. Dünü bugünde göstermek, dünü iyi tanımak amacını gütmüştür. Tarihimizin derinliği ve millî kültürümüzün zenginliği gözler önüne konmuştur. *Tanyeri* romanında özellikle Türk kültürü ve millî şuurun varlığı ön alanda canlanmıştır. *Son Akın*'da serhat boylarındaki akıncıları ve millî duyguları dile gelmiştir. *Bozkırda Sabah*'ta Kurtuluş Savaşımızın yaşanılan görüntüleri, tarihî gerçekler ve değerlendirmeler dikkati çeker. *Suların Gölgesinde* romanı yerli ve yabancı tarihî kaynakların ve arşivlerin incelenmesiyle tarihin karanlığından gün ışığına çıkartılan büyük Türk denizcisi Kurdoğlu Muslihittin Reis'in hayatını ve Rodos Adası uğrunda yapılan fedakârlıkları gözlerimizin önünde canlandırır. Rodos ve 12 Ada'nın Türkiye'nin güvenliği için stratejik ve je-

opolitik önemini, ibret dersi olacak tarihî olayları anlatır. Tarihî olaylara ait bilgisinin genişliği, millî kültürümüze olan vukufu, san'at ve şairane duygu inceliği, vatan sevgisi ve Türklük şuurunun yüceliğini roman sayfalarına aksettirmiştir. Bekir Büyükarkın'a "Türk Kültürünün tarihî ve zengin birikimi üzerindeki çok değerli çalışma ve katkılarından dolayı" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Başkanlığı tarafından "şeref üyeliği" berâtı verilmiştir (4.11.1997).

Eserleri ilk basılış tarihlerine göre şöyle sıralanabilir:

Tiyatro Oyunları; Dökmeci (1947), Yarısı (1967), Armutlar (1970), Yolcular (1970), Duman (1970), Keçiler (1970), Soytarı (1974), Balıkçı (1974), Genç Osman (basılmamış), Kuşak (basılmamış), Masal (basılmamış), Atilla (basılmamış), Tanyeri (1981), Kavuk (1987), Bozkırda Sabah (1988).

Romanları: Uğrak (basılmamış), Cadıların Kırbacı (1945), Maske (1956), Bir Sel Gibi (1961; Ötüken Neşriyat, 2014), Son Akın (1962), Belki Bir Gün (1964), Suların Gölgesinde (1966; Ötüken Neşriyat, 2014), Tanyeri (1967), Bozkırda Sabah (1969; Ötüken Neşriyat, 2013), Yoldaki Adam (1972; Ötüken Neşriyat, 2010), Gün Batarken (1976; Ötüken Neşriyat, 2010), Kutludağ (1979; Ötüken Neşriyat, 2011), Gece Yarısı (1987; Ötüken Neşriyat, 2014).

Film Senaryoları: Son Akın, Soytarı, Yarısı, Yoldaki Adam.

Hikâyeler: On İki Masal (1942), Tarihten Hikâyeler (1966; Ötüken Neşriyat, 2014)

Şiirler: Rüzgâr (1965)

Bekir Büyükarkın'ın uzun yıllar çeşitli derneklerde çalışmaları olmuştur. Vefadan Yetişenler Derneği'nin kurucusu (1947) ve başkanı, Vefa Kulübü'nün Divan Başkanı, Musiki Kültür Derneği'nin kurucusu (1960) ve başkanı olarak çok değerli hizmetleri vardır.

Bekir Büyükarkın evlidir (1965); eşi kültürlü bir İstanbul hanımefendisi olan Matematik öğretmeni Güher Büyükarkın'dır.

Bekir Büyükarkın, son eseri olan *Kervansaray*'ın son bölümünü yazdığı günlerde, 6.8.1998 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. 8.8.1998 günü öğle vakti Şişli Camii'nde namazı kılınarak Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verilmiştir. Kendisine Tanrı'dan sonsuz rahmet diler, aziz hatırasını saygı ile anarız.

Av. Kemaleddin NOMER

Yoldaki Adam

Meşrutiyet devri ve sonrasının romanıdır.
Yoldaki adam, hem sevmiş, hem savaşmış,
hem anlamaya çalışmış,
hem de unutulanı bulmak istemiştir.
Ayrıca Yoldaki Adam, hep yürümüştür.

Horhor'dan Gelen Araba

MAHMUT, altına hasır bir sandalye çekmiş, dükkânın önüne oturmuştu. Köye giden babasını, bir de her akşamüstü yokuştan aşağıya inen kupayı düşünüyordu.

Mahmut arpacılık yapıyordu; babası köye gittikten sonra dükkânı tamamen ona bırakmıştı. Horhor'dan inen kupa da, sanki babasının gitmesini bekliyormuş gibi sık sık dükkânın önünde durmaya başlamıştı. Arabacı yere atlıyor, Mahmud'u kolundan tutup içeri sokuyor, bir miktar arpa, kepek ya da saman tarttırıyor, sonra hiç pazarlığa girişmeden parasını verip çıkıyordu.

Bir defasında Mahmut, arabacı arpaları arabada oturduğu yerin altına yerleştirirken, kupanın perdesinin aralandığını, yüzü açık bir kadının kendisini seyretmekte olduğunu farketmişti. Mahmud'un görebildiği kadarıyla güzel bir yüzdü bu.

Mahmut bu olayı hiç kimseye anlatmamıştı. Korkmuştu âdeta. Bir kadının yüzünü görmenin heyecanı onu âdeta büyülemişti. İşte o günden beri kupayı hep arar olmuştu.

Yaşantısı basitti Mahmud'un. On yıl evvel Erzurum'un bir köyünden İstanbul'daki babasının yanına gelmişti. Şimdi yirmi iki yaşlarında vardı. Al çuhadan cepken, al çuhadan şalvar giyerdi. Yanakları da al aldı.

Yine de bu on yıl, Mahmud'a epeyce şeyler öğretmişti. Çalkalanan bir şehrin içinde anlamaya çalıştığı birçok olaylar oluyordu. Hürriyet denen bir lâf dolaşıyordu ortalıkta. Padişah Abdülaziz'in ardından lâf edenler bile çıkıyordu. Genç Osmanlılar adıyla birileri Avrupa'ya kaçıp sadr-ı âzamlara, hattâ padişaha kafa tutuyorlardı.

Doğrusu Mahmut zaman zaman bu adamlara kızıyordu; koskoca bir padişahı beğenmemek kimin haddine düşmüştü?

Babası köye giderken «Sen sakın karışayım deme bu işlere.» demişti. «Söylenenleri de dinleme.» Ama olmuyordu; ne kadar ilgilenmemeye çalışırsa çalışsın yine de kulağına çarpıyordu. Devleti soyuyorlarmış, borç gırtlağa kadarmış, Arnavudu, Sırbı direniyormuş, bir hürriyet gelse, milleti idareyi ele alsa işler nasıl da düzelecekmiş. O zaman Osmanlı, Osmanlılığını bilirmiş! Herkes rahata kavuşur, halk derin bir nefes alırmış! Kim yapacaktı bunları? Koskoca padişah düşünemiyor muydu sanki bu kadarını? Yoksa Abdülaziz Han halkını sevmiyor muydu? Mahmut bir karara varamıyordu.

Mahmud'un yüreği birden hop etti. Yokuştan aşağıya, Horhor tarafından işte o araba yine geliyordu. Kupanın içindeki kadının yüzünü bir an hatırlamaya çalıştı, fakat çıkaramadı. Güzel olmasına güzeldi de, ama nasıl güzeldi?

Araba dükkânın önünde durunca ayağa kalktı. Arabacı aşağı atlarken:

- Gel benimle, dedi, kim var içerde?

- Çocuk! Bir oğlan. Öteberiye koştururum onu, burada da yatıp kalkar. Köyden getirttik.

- Sen nerede yatarsın?

- Ben de dükkânda yatarım, yukarda bir odam var, asma merdivenle çıkılır.

- Sav çocuğu, biz gidince gelir.

- Siz mi?

Arabacı bıyıklarını burdu. Mahmud'a cevap vermeden içeri girdi. Dükkân loştu, sadece karşıdaki bir pencereden ışık geliyordu. Yandaki bir kapıdan ahıra geçiliyordu. Ahırda bir kaç at olmalıydı.

- Hadi, savsana çocuğu Mahmut Efendi. İşimiz acele, vaktimiz yok.

Mahmut işaret etti, bir köşede burnunu karıştıran on- oniki yaşlarındaki bir oğlan çocuğuna seslendi:

- Derviş, git dışarda dolaş. Ben çağırmadıkça gelme.

Çocuk bön bön baktı; sonra Mahmut kadar o da bu işten bir şey anlamamış olacak ki, şüpheyle uzaklaştı.

- Eee şimdi ne yapacağız? Bir derdin mi var hemşehrim? Oğlan gitti; de diyeceğini.

- Bekle, hele biraz oyalan, üstüme de varma... Benim neme gerekti böyle işler? Günaha girerim, insanı taşa tutarlar da çukura gömerler. Cehennemde yansam yeridir. Şu merdivenle mi çıkıyorsun odana sen?

- O merdivenle.

- Bit filân oluyor mu?

- Olmaz. Yıkanmasını biliriz biz!

- İyi, buna sevindim.

Mahmut gittikçe kızmaya başlıyordu; çatacaktı neredeyse arabacıya. Yine de çekiniyordu, başının derde girmesini istemiyordu; dışardaki arabanın sahibi hatırlı bir kişi olabilirdi. Babası ona, zorlanmadıkça hatırlılara karşı dikleşme demişti.

Bir hışırtı duyunca başını çevirdi, âdeta gözlerine inanamadı. Arabacı kenara çekilmişti, karşısında bir kadın duruyordu.

Bu kupadaki kadın olacaktı. Açık yaşmak giymişti, tülbendi ince ve şeffaftı. Yaşmağının alt kısmını açmış, dudaklarını, burnunu meydana çıkarmıştı. Yaşmağın üst kısmını, alnının kenarlarından tutturmuştu. Şakaklarından siyah saçlarının küçücük iki teli kıvrılarak dışarı çıkmıştı. Feracesinin yaka kısmı dantelliydi.

- Mahmut Efendi, müsaade eder misiniz?

- Müsaade mi, size mi?

Mahmut nerede ise çökecekti, anlayamıyordu, aklı almıyordu! Ona, İstanbul'un fettanlarından sakın demişlerdi; yine de bu kadarını hiç düşünmemişti. Karşısındaki kadın hem yüzünü açmıştı, hem de bir yabancı erkekle çekinmeden konuşuyordu! Şu arabacı denen adam da ses etmeden onları seyrediyordu. Hani kendi köylerindeki kadınlar pek öyle erkeklerden kaçmazlar, yüzlerini göstermekten sakınmazlardı ama burası İstanbuldu, büyük şehirdi; olmazdı ki.

- Mahmut Efendi, sizi rahatsız etmedim ya?

- Beni mi?

- Dükkânınızın içini göreyim, nasıl yaşadığınızı anlayayım demiştim de...

- Buyurun. Buyurun. Görülecek neyimiz var ki bizim?

Kadın bir gitse rahatlayacaktı Mahmut. Fakat gitmiyor, etrafına bakmıyor, sonra kaçamak da olsa Mahmud'u süzüyordu. Kadında bir iş yapmak isteyip de beceremeyen bir insanın hali vardı. Şimdi âdeta eziliyor, ufalıyordu; neredeyse bayılacaktı.

- Bir şeyler anlatsanıza bana Mahmut Efendi, ne olur bir şeyler anlatın.

- Ne anlatayım, ne diyebilirim? İşte dükkânım burası benim. Arpalar, kepekler, saman da var.

- Bu kadar mı? Bir dakika daha sabredin öyleyse, bir dakika daha!

Kadın koltuğunda sallanan çantasını güçlükle açtı. Elleri titreyerek bir mendil çıkardı, küçük bir şişeden mendile kolanya döktü, arabacıya uzattı:

- Sür, dedi, sür; Mahmut Efendi izin verdi.

Arabacı mendili istemeyerek aldı, büsbütün şaşıran Mahmud'a sokuldu, elindekini onun yanağına sür'atle sürdü:

- Buyurun.

Kadın titriyordu galiba. Yine de arabacının uzattığı ıslak mendili aldı, hemen karşıdaki pencereden gelen ışığa tuttu. Gözleri bir an parladı, nefesi sıklaştı, fısıldadı:

- Boya değilmiş! Yanakları kendi rengiymiş! Çok şükür!

Şimdi kadın geri dönmüş, ayaklarının altından havalanan saman parçalarına aldırmadan koşuyordu... Arabacı da dizlerini vura vura arkasından gidiyordu.

Mahmut tekerlek seslerini duyuncaya kadar kıpırdamadan durdu, sonra olduğu yere çöktü. Aralık kalan ahırın kapısından içeri giren bir tavuk salına salına ona yaklaşıyordu. Ne yaptığının farkında olmadan yerinden fırladı, bir tekme savurdu tavuğa. Birden gözleri, kepeklerin üzerine atılmış ipekli bir mendile takıldı. Ürkerek yaklaştı, etrafına bakındı, dükkânda kimsenin bulunmadığına inanmak istiyordu. Eğildi, mendili aldı, kokladı, koynuna soktu.

* * *

O gece fena uyudu Mahmut; buna uyudu da denemezdi. Akşam, gaz lâmbasının ışığı altında hemşerileriy-le otururken bile hep kupayı, yaşmaklı kadını düşünmüştü. Mendil koynundaydı, hâlâ kokusunu duyuyordu. Köyden gelen genç bir köylü:

«- İsmail Emminin selâmı var.» demişti.

«- Babamın mı?»

«- He İsmail Emminin. Bir de mektup gönderdi; denklerin arasında kaldı, yarın iletirim.»

«- Ne diyor?»

«- Şey. Ayşe kız nazlanırmış, babası da öyle. Mektupta yazıyor ya!»

«- Analığım nasıl, babam nasıl? Bibilerim, emmilerim?»

«- İyi, iyi, hepsi iyi.»

«- Davarı ne yapmışlar?»

«- Hiç, çoğalmış!»

«- Dam akıyor muydu?»

«- Yok.»

Yine susmuşlardı; başka zaman olsa Mahmut lâfın arkasını hiç bu kadar kısa keser miydi? Tavuklara kadar, dağlardaki karlara varıncaya dek haber almak isterdi.

«- Bizim oranın havası, suyu iyidir Mahmut!»

«- İyidir!»

«- Bir gitsene, sıla çeker seni. Ayşe kız işini de bitirirsin.»

«- Kalsın şimdilik, gelecek yıla düşünürüz.»

«- Sen bilirsin; iş kötüye varmasın da.»

«- Varmaz.»

«- Balkanlar durmadan kıpırdanıyor diyorlar; duydun mu?»

«- Duydum.»

«-Seferberlik olacakmış. Dağ, taş asker yığılır yine...»

Mahmud'un canı sıkılmıştı artık. Kendinden birkaç yaş büyük, çoluğunu, çocuğunu köyden İstanbul'a getirmiş bu hemşehrisi, onu bu sualleriyle avutmak mı istiyordu acaba? Köyünün havası, suyu, karlı dağları, soğuk soğuk akan dereleri unutulur muydu hiç? Ama sırası değildi, evvelâ kafasına çakılmış iri bir çiviyi çıkarması gerekti.

«- Bir derdin, mi var Mahmut?»

«- Ne derdim olsun ki?»

«- O mektepli yine geliyor mu dükkâna?»

«- Geliyor!»

«- Ne diyor?»

«- Söylüyor bir şeyler işte.»

«- Kov onu; başın derde girer! Baban duymasın!»

«- Nerden duyacak? Erzurum neresi, İstanbul neresi?»

«- Ossun. Yerin kulağı vardır. Padişah Efendimize dil uzatılır mı hiç? Akılları başlarında değil bu çocukların. Başka yerlere de gidip baştan çıkarmaya çalışırlarmış halkı... Ne günlere kalmışık?»

Hemşeriler giderken Mahmut âdeta sevinmişti. Bir köşede uyu-

yan Derviş'e aldırmadan hemen yukarı çıkmış, soyunmuş, lâmbayı üfleyip yatağına girmişti.

Ama işte uyku tutmuyordu. Mendili yanı başına koymuştu. İçinden onu durmadan koklamak geliyordu. «Kara kara gözleri de var.» diyordu. «Kaşları da yay gibi. Hele yürüyüşü. Tövbe Allahım, tövbe! Niye yaptı bu kadın bana bunu, ne ister benden?» Bu sorusuna cevap verebilseydi Mahmut, yanağında dolaşan pembe mendilin etkisinden kurtulacağını sanıyordu.

«Tuh godoş, arabacı olacak dürzü! Gık bile demeden seyretti bizi! Kim bunlar acaba, kim?» Parasına göz dikmişler de tav mı yapıyorlardı, yoksa başka bir tuzak mı kurmaya kalkışmışlardı? Belki de kadın abayı yakmıştı ona... Kendisi yakışıklı adamdı hani! Güçlü kuvvetliydi de... Kenarın dilberleri yaşlı kadınlarla haber gönderirlerdi zaman zaman! Fakat bu pembe renkli mendile ne demeliydi? «Pembe, gönlüm sende». Bunu herkes bilirdi İstanbul'da!... Kadın bu sefer onu evine çağırırsa, Mahmut da giderse, arkasından bir baskına uğrarsa, o zaman tamam olurdu. Zorla nikâhını kıyarlardı.

Hem yanaklarından ne istemişti kadın? Hiç değilse bunu sormalıydı ona. Dili tutulmuştu. Şimdiye kadar böylesine şaşkın ve ürkek olduğunu hatırlamıyordu. En iyisi Rızık Amcayı bulup anlatmalı, akıl danışmalıydı. Rızık Amca altmışa yaklaşıyordu, birçok paşa kapısında bulunmuştu, aklı ererdi.

Mahmut daldı, yine uyandı. Sabahı böylece güç etti. Aşağıya indiği zaman Derviş ortalığı süpürmüş, atların yemini vermişti. Ahırın yanındaki ufak boşluğa kumrular inmişti; yerlerdeki arpa tanelerini topluyorlar, «Üsküdar'a gidelim! Üsküdar'a gidelim!» dercesine sesler çıkarıyorlardı. Onları seyretmek geldi içinden; ahırı geçip aralığa çıktı. Kuşlar onu gördükleri halde kaçmadılar. İki kumru gaga gagaya vermiş sevişiyor, birkaç tanesi de birbirlerinin önünden arpa tanelerini çalmaya çalışıyordu.

Mahmut yine de düşündüğünü yapamadı; Rızık Amcayı bulup derdini açamadı. Belki bunun nedeni, Rızık Amcanın, Ayşe'nin akrabası olmasından ileri geliyordu. Başka bir sebep de yok muydu acaba? Elbette olmalıydı, birisi ona sanki «Sus» diyordu. Alay ederler diye mi korkuyordu, yoksa bu işlerin gizli kalması gerektiğini mi sanıyordu?

Şimdi Mahmut akşamı bekliyordu... Araba yine gelecek, kadını

görecek, gerekirse arabacıyı sıkıştıracak, ne istediklerini anlamaya çalışacaktı.

Saatler ilerledikçe «gelmesinler» diye düşündü. En iyisi de buydu; onlarla hiçbir alış verişi yoktu. Hattâ dükkânı Derviş'e bırakıp gider, keyfince dolaşır, vakit geçirirdi. Nedense bunu uygun bulmadı. Bu kadın için işinden gücünden olacak değildi ya?

Öğleden sonra, dükkâna arada sırada uğrayan, genç öğrenci görününce:

- Kardeşim, dedi, bir daha bu dükkâna gelme.

- Neden?

- İstemiyorum. Benim, anlattıklarınla hiç ilgim yok. Neme gerek? Ben padişahımı severim. Onsuz nasıl yaşarız? Ekmeğimizi de veren, canımızı da koruyan Halife Efendimiz değil mi?

Genç öğrenci güldü:

- Haklısın, dedi. Saraydan her gün beş bin kişi ziftleniyor. Bunun parası da milletten çıkıyor. Ama sen yoksun içinde.

- Alay etme benimle.

- Kimse kimseye ekmeğini vermez. Hele padişah hiç! Millet kendisi kazanır, kendisi yer. Bunu aklından çıkarma Mahmut Efendi. Meşrutiyet gelmeli, Osmanlı kurtulmalı. İşte sözün kısası bu.

- Ne varmış Osmanlı'nın kurtulmasında, meşrutiyet dediğin de neymiş? Bir kere daha anlatsana bunu bana.

- İstediğini söyleyebiliyor musun sen? Balkanlarda isyanlar birbirini kovalıyor! Eğer halk kendi kendini idare ederse bütün bu aksaklıklar düzelir. Farkında değil misin? Padişah durmadan keyfince yaşıyor. Saraylar yapılıp paralar boş yere harcanıyor! Başka devletler iç işlerimize karışıyor. Devletin uçan kuşa bile borcu var.

Mahmut âdeta isyan etti, farkında olmadan bağırdı:

- Sus birader, sus artık! Git buradan Allahını seversen. Karıştırma kafamı. Beni neden seçtin? Derdini anlatacak başka birini bulamadın mı?

Genç öğrenci pek cesurdu; korkusuz görünüyordu. Etrafına bile bakınmıyor, söylediklerini başkalarının dinleyip dinlemediğine aldırmıyordu:

- Sana bir şiir okuyacağım, dedi. Büyük vatan şairi Namık Kemal'in bir şiirini.

- Biliyorum, daha önce de okumuştun. Sus kardeşim; bir gün

ağzımdan kaçar, söylediklerini bir yabancıya anlatıveririm; senin de başın derde girer, benim de.

- Girsin ne çıkar? Biz de istiyoruz, herkes öğrensin diyoruz. *«Yare nişandır tenine erlerin,/Mevt ise son rutbesidir askerin,/Altı da bir üstü de birdir yerin./Arş yiğitler vatan imdadına!»* Anlayabilecek misin acaba? Sana Namık Kemal'in başka bir şiirini daha okuyacağım.

Mahmut âdeta yalvardı:

- Vazgeç kardeşim! Ben okuma yazma bilirim, gerekirse kendim alıp okurum. Ama istemiyorum; Efendimize karşı koymak elimden gelmiyor!

Mahmut çırpındıkça genç öğrenci direniyordu; âdeta keyiflenmişti:

- «Kemend-i cangüdazı ejder-i kahr olsa cellâdın,/ Müreccahtır yine bin kerre zincir-i esaretten,/ Ne mümkün cevr ile bidad ile imha-yı hürriyet,/ Çalış, idraki kaldır muktedirsen âdemiyetten.»

Sonradan Mahmud'un kendi kendine çok zamanlar fısıldadığı Namık Kemal'in bir şiirini daha okuyarak, genç öğrenci arpacı dükkânından çıkıp gitti.

«Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma,
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr-ü kıymetten.»

Mahmud'un aklı yine karışmıştı: «Deli bu oğlan» diyordu. «Ne istedi, niye kaçtı? Bu işin sonu nereye gider?»

Akşam oluyordu. Artık içerde oyalanmak istemedi, dükkânın önündeki hasır sandalyeye oturdu. Karşıdaki berber ona göz kırptı. Ahçı, dükkânını kapatıyordu, somurtkan görünüyordu, kimseye selâm bile vermiyordu.

Vatan vatandı, buna bir diyeceği yoktu; ama bu vatanın bekçisi padişah değil miydi? Millete de ne olmuştu? O da nereden çıkmıştı? Vakıa ortalıkta açlık çoğalmış, hırsızlık artmıştı. Dilenciler alabildiğine İstanbul kaldırımlarına yayılmıştı. Eskiden aldığı malın yerine yenisini korken daha fazla para vermek zorunda kalıyordu. Bu kadarının farkındaydı. Ama yine de kendisi bal gibi geçiniyordu; üstelik köyüne de birşeyler gönderebiliyordu. Öte tarafı Halifenin işiydi; Allah'ın yeryüzündeki vekiline karışmak doğru muydu?

Şu 1876 yılının Nisan ayında havalar böylesine ılık giderken, ka-

pının önünde sokaktan gelip geçenleri seyretmek yerine boş yere kafa patlatmanın manası var mıydı?

Yine yüreği hop etti, vakit yaklaşıyordu; neredeyse araba yokuşun başında görünürdü. Kadın bu sefer de içeri girerse, tekrar mendiline kolanya dökerse ne yapardı?

Arabanın hem gelmesini, hem gelmemesini istedi! Fakat vakit geçip ortalık kararınca bayağı üzüldü. Araba o akşam görünmemişti.

- Derviş! Yak lâmbayı, sofrayı da kur! Tarhanayı kaynattın mı oğlum? Somunu böl, yoğurdu da bir kaba koy!

Şimdi de seviniyordu, rahatlamıştı. İştahla yemeğini yedi. Gece gelen hemşehrileriyle şakalaştı. Babasının mektubunu okuyunca sıla hasreti bağrını dağladı. Ertesi gün yola çıkacak bir akrabasına, babasına gönderilmek üzere bir miktar para verdi, hattâ bir de mektup yazdı. Ayşe'ye de selâm söyledi. Babasının «Gel, Ayşe'yi al.» demesini unutmuş gibiydi. Mahmut İstanbul'da, kız köydeyken söz kesmişlerdi. Gönlü varmıyordu Ayşe'yle evlenmeye bir türlü...

* * *

Ertesi akşam da, daha ertesi akşam da araba gözükmedi. Mahmut hep bekledi. Sonunda, «Kurtuldum» dedi. Yine de içinde bir sızı vardı. Genç öğrenci on beş gün sonra gözükünce:

- Girme kardeşim, dedi, burası dükkân - ben arpa kepek satarım. İşim bu. Derdim başımdan aşmışken seni dinleyemem. Geçen gün de söyledim sana.

Öğrenci o gün nedense solgun ve neşesiz görünüyordu. Yanında başka bir genç vardı.

- Mahmut Efendi; dükkânında şu arkadaşımı birkaç gün misafir eder misin?

- Etmem! Edemem; yerim yok. Artık seni zaptiyeye haber vereceğim. Yeter bana ettiklerin. Keyfimi kaçırdın. Aklımı allak bullak ettin.

- Bu lâfları sen mi söylüyorsun Mahmut Efendi? Seni bugün biraz sinirli görüyorum. Bir şeye canın sıkılmış galiba! Mithat Paşayı tanır mısın?

- Tanırım. Eskiden sadr-ı âzamlık yapmıştı.

- İşte o! Dinle bak!

- İstemez! Namık Kemal'den sonra bir de Mithat Paşa mı çıkart-

tın başıma? Neden tanıştım seninle sanki? Şu karşı berberde tıraş oluyordun, ben de tıraş olmak için gelmiştim. Allah'ın selâmını esirgemedim senden. O günden beri de yakamı bırakmadın.

- Çok yazık Mahmut Efendi, çok yazık. Meğerse ne kadar yanılmışım? Bu adam bizi anlamaz görünürse de, içinden hak veriyor derdim hep!

- Siz kimsiniz yahu, siz kimsiniz? Adın ne senin?

Öğrenci hasır sandalyeye oturdu.

- Adım Cemil, dedi. Öğrenci olduğumu da biliyorsun. Arkadaşımı okuldan kovdular. Bir süre gizlenmek zorunda. Biliyor musun, bu devleti kim yönetiyor?

- Kim yönetecek? Padişah!

- Hayır! Rus elçisi General İğnatiyef! Padişah elçinin bir dediğini iki yapmıyor! Rus subayları Rumelinde mekik dokuyor. Yakında arpanı bile satamıyacaksın Mahmut Efendi! İnanmıyor musun bana?

- Hayır! Hemen gidin buradan!

- Mahmut Efendi, sen kuyuya düşmüş bir adamsın. Etrafındaki daracık dört duvardan başka bir şey de gördüğün yok, imdat istemeyi bile düşünemiyorsun! Çırpınmayı aklına getirdiğin anda da boğulacaksın. Yazık, kandırdın beni...

- Ne dedim de kandırdım? Yakana yapışıp da «Gel, ben de seninlenim» mi dedim? Söylesene!

Genç öğrenci ayağa kalktı, arkadaşına «Gidelim artık, dedi. Bu adamı bir daha gözüm görmesin!.. Sana da yalancı çıktım. Ben de onu mert bir insan sanmıştım.»

Kapıdan çıkarken hırsını yenememişçesine Mahmud'a seslendi:

- Rus uşağı sadr-ı âzam Mahmut Nedim Paşa için ne dediklerini duydun mu?

- Ne diyorlar?

- Nedimof! Bu adı kafandan çıkarma. Nedimof!

- Sadr-ı âzama mı diyorlar bu lâfı?

- Niye şaştın? Hâlâ için sızlamıyor mu?

Mahmut öğrenciye verecek bir cevap bulamadı. Yine de onu her gün bekledi. Hâlbuki bir daha ne arabadaki kadın, ne de öğrenci gözüktü. Böylece günler geçti...

* * *

Nisan aylarının sonlarıydı; akşama doğru yağmur başlamıştı. Mahmut hasır sandalyesini içeriye almış, bir köşeye oturmuştu. Havanın birdenbire bozuşuna canı sıkılmıştı. Son günlerde işler de kesat gidiyordu. Bunca at, merkep, araba hayvanı ne ile doyuyordu acaba? Dükkân da karanlıktı; daha lâmba yakma zamanı gelmemişti!

En iyisi köye gitmekti; babasını çağırırdı, gönlü razı olmasa da Ayşe'yle evlenir, düşünmekten kurtulurdu.

Karşısında kırmızı fesinin altında bir hamam böceği gibi duran bir arap görünce irkildi.

- Mahmut Efendi sen misin?

- Benim.

- Seni Osman Paşanın konağından isterler!

- Osman Paşa mı? Bir yanlışlık olmasın Hacı Efendi? Ben Osman Paşa dediğini tanımam, o da beni tanımaz.

Arap, Mahmud'u süzdü. Dilini çıkartıp dudaklarının etrafında gezdirdi. Bir süre de loş dükkânı seyre çalıştı:

- Yoksa sen arpacı Mahmut Efendi değil misin?

- Orası öyle. Babam koymuş bu adı bana! Paşa hayvanları için yem mi ister?

- İstemez. Seni isterler! Kapa dükkânını, gel peşimden!

Mahmut yine bir şey anlayamamıştı. Ayağa kalktı:

- Hacı Efendi, dedi, bu Osman Paşa kim ki? Beni ne yapacakmış?

- Ona Küçük Osman Paşa derler; padişah efendimiz de kendisini çok sever. Bir dediği iki olmaz. Hadi yürü!

O zaman Mahmut acı acı düşündü; işler sarpa sarmıştı. Nihayet şu genç öğrenci başını derde sokmuştu. Hiç suçu yokken yakalayıp hapse atacaklardı. Bir daha yeryüzüne nasıl çıkacağını Allah bilirdi.

- Vallahi Hacı Efendi, benim kabahatim yok. O genç öğrencinin adını bile yeni öğrendim. Kim ne derse desin ben padişahı yine de severim!

- Sen neler söylüyorsun Mahmut Efendi? Masal dinleyecek halim yok. Vakit geçirmeye gelmez; sonra pişman olursun!

- Peki ne yapalım, dediğin olsun. Anlarlar elbet benim halimi! İzin ver de üstümü değiştireyim; her tarafım toz içinde. Paşa karşısına böyle çıkılmaz değil mi?

- Kaçayım deme sakın Mahmut Efendi, çabuk gel!

Mahmut hemen uzaklaştı. Derviş ahırda olmalıydı, gözükürlerde

yoktu. Evvelâ elini yüzünü yıkadı, sonra merdiveni dayayıp odasına çıktı. Bir solukta giyindi, bıyıklarını düzeltti, kendine cesaret vermeye çalıştı. Sorgu esnasında genç öğrenci hakkında fazla bir şey söylemeyecek, onu suçlamayacaktı. Ama bu işte yine de bir sakatlık vardı; buraya zaptiye değil de bir harem ağası göndermişlerdi. Belki de nasihat edeceklerdi. Zaten böyle olması gerekti; ne yapmıştı ki?

Aşağıya inince Derviş'le karşılaştı:

- Ben giderim, dedi, nereye gittiğimi de bilmem. Dükkânı kapa, yemeğini ye. Gelmezsem eğer, hemşerilere haber ver; Küçük Osman Paşayı bulsunlar; beni ondan sorsunlar.

Göğsünü şişirdi, arabın yanına geldi:

- Gidelim Hacı Efendi, dedi, buyurun.

Yağmur dinmişti. Dışarısı yine de serindi. Horhor'a doğru yürümeye başladılar. Arap konuşmuyordu. Onun da canının sıkıldığı anlaşılıyordu. Yokuşu bitirince sağa saptılar. Kıztaşı'na vardılar. Arap büyük bir konağın bahçe kapısını çaldı.

- Burası, dedi, adap üzere konuşasın Mahmut Efendi. Sakın saygıdan uzaklaşmayasın! Ben sana baba nasihati vereyim. Ne sorarlarsa evet de; bitsin gitsin!

- Ama buraya niye getirildiğimi hâlâ söylemedin Hacı Efendi!

- Öğrenirsin, birazdan öğrenirsin.

Bahçede ilerlemeye başladılar! Arap onu selâmlıkta bir odaya soktu:

- Bekle! dedi.

Mahmut yalnız kalınca etrafına bakındı. Pencere kenarlarında sedirler vardı. Perdeler kapalıydı. Yere büyük bir halı serilmişti. Köşelerde şamdanlar yanıyordu. Mahmut şimdi büsbütün hayret ediyordu; onu sorguya çekmek için de olsa bir paşanın konağına getirmezlerdi! Öyleyse neydi başına gelen? Daha başka bir şey olmalıydı.

Birden arabadaki kadın gözlerinde canlandı. Bayağı kadını özlediğini anladı. Hemen bu hislerinden uzaklaşmaya çalıştı. İşin gerçeği, bir suçun ya da suçlunun araştırılması olacaktı...

Kapı açıldığı zaman Mahmut artık hiç bir şey anlayamaz hale geldi. Karşısında bir kadın duruyordu; yaşlıca bir kadın.

- Sefa geldiniz Mahmut Efendi oğlum!

Kadın başına bir yemeni bağlamıştı. Üzerine atlastan kesilmiş

dört peşli bir entari giymişti. Kadın uzun boyluydu; yaşının ilerlemesine rağmen hâlâ güzeldi.

- Niye ayakta kaldınız Mahmut Efendi oğlum, otursanıza.

Kadın ne kadar sakin görünmeye çalışırsa çalışsın, yine de heyecanlıydı. Elindeki ipekli bir mendili yırtarcasına çekiştiriyordu.

Mahmut el öpmemişti. Daha doğrusu bunun yerinde olup olmadığını bile kestiremiyordu. Bir ileri, bir geri gitti, ellerini göğsünün üzerinde uğuşturmaya başladı, yine de bakışlarını kadından ayıramadı.

Kadın yürüdü, bir köşeye oturdu:

- Buyurun, siz de şöyle geçin! Sıkılmayın sakın; öğreneceksiniz, hepsini öğreneceksiniz! Ne yapalım kader bu; elden başkası gelmiyor! Çok söyledik ama dinletemedik.

Mahmut kaçmak istedi; dışarda bahçıvanlarla, arap uşaklarla kavga etme pahasına da olsa kaçmak! Şimdi kendisini daha fazla tehlikede sanıyordu. Esasında İstanbul denen şu şehirde yıllarca küflenmekte ne mana vardı? Arpacı dükkânı da yerin dibine batsındı! Güzelim köyünün ne kötülüğünü görmüştü? O şakır şakır akan sular, serin serin esen rüzgârlar, bembeyaz karlı dağlar ne güne duruyordu? Öylesine özlemini çekti ki köyünün, içi sızladı. Galiba genç öğrencinin hürriyet dediği bu olacaktı. Buysa eğer, haklıydı öğrenci.

- Böyle olmaz Mahmut Efendi; konuşmamız gerek seninle! Rica ederim otur; uzun sürecek! Bir daha tekrarlatmayın bana!

Nihayet Mahmut gösterilen yere ilişti! Kadınla arasında az bir mesafe kalmıştı. Elini uzatsa tutabilecekti onu.

- Görüyorum ki, konuşacak durumda değilsiniz Mahmut Efendi oğlum. Heyecanınızı anlıyorum. Onun için evvelâ söze ben başlayayım. Ben, Osman Paşa'nın hanımı, Ferhunde'nin annesiyim.

- Ferhunde mi? Ferhunde kim ki?

Mahmut buraya geleliden beri ilk defa konuşmuştu; farkında olmadan ağzından bu söz çıkıvermişti.

- Ferhunde'yi tanımıyor musun Mahmut Efendi?

- Tanımıyorum.

Bu sefer kadın olduğu yere yığılacaktı galiba. De-mincekten beri durmadan sesinin tonunu değiştiren, hattâ zaman zaman ezilip büzülen, sonra dikleşmeye çalışıp küçüldüğünü hissettirmemeye gayret eden bu kadın, bir anda ne yapacağını bilemez olmuştu.